

nevyhnutné zlo, s ktorým treba jednoducho rátať; tu ide o to, že inštitucionalizovaná štruktúra modernej spoločnosti má aj svoje pozitívne črty s reálne humanistickým obsahom. „... inštitúcie nielen redukujú, ale práve tak aj obohacujú človeka; sú sférou jeho spoločenského prejavu a angažovanosti; diferenciácia inštitúcií je diferenciáciou, t. j. bohatstvom oblastí, ktoré sa môžu stať jeho oblasťami a sú teda predpokladom rozvoja a obohacovania schopností človeka; sú svojím spôsobom tvorcami spoločenskej kvality človeka, lebo človek sa stáva spoločenským v procese socializácie, ktorý je sprostredkovaný predovšetkým inštitúciami; sú alebo môžu byť ‚súhrnnou vôľou‘, ‚súhrnným človekom‘; sú súčasťou formou individuálnej aktivity. Antropologická kritika inštitucionálneho

sveta vychádza z nejakej koncepcie ‚človeka‘ (podstaty človeka, prirodzenosti človeka, totálneho človeka a pod.), je však autentickou kritikou iba potiaľ, pokiaľ je človek začlenený do spoločenských súvislostí a vzťahov. Všestranne rozvinutý, t. j. totálny človek je mysliteľný len na pôde určitých spoločenských vzťahov a proces ich utvárania je zároveň pretváraním a ohraničovaním totálnych možností človeka, jeho poľudšťovaním, prekonávaním ‚zvieracích prvkov‘, dispozícií k zlu, k antispoľočenskosti, k neludskej realizácii ľudských potrieb a vzťahov. Inštitúcie, realizujúce tento proces, nevyhnutne ochudobňujú ‚človeka‘ o určité dispozície, možnosti a vlastnosti a *toto* ochudobnenie je predpokladom jeho obohatenia“ (305—306).

TOPOLSKÉHO ÚVAHY O VZŤAHOCH FILOZOFIE, PRÍRODNÝCH VIED A MEDICÍNY

Ako štvrté číslo edície Filozofické aktuality vyšla práca prof. Michala Topolského, nazvaná *Filozofia, prírodné vedy a medicína*.¹

Ak porovnáme samu šírku témy s počtom strán malého formátu edície a nesmierne búrlivý rozvoj všetkých v titule menovaných disciplín s možnosťami jedného filozofického pracovníka, už to samo naznačuje, aby sme v práci nehľadali všetko to, čo snáď názov práce sľubuje. Preto sa radšej zameriame na to, čo vyjadruje filozofické presvedčenie autora, a to i nezávisle od otázky, či jeho pohľady majú širšiu aktuálnosť. Zdá sa teda výhodnejším zastaviť sa u niektorých Topolského téz, najmä u tých, ktoré on sám zrejme pokladá za veľmi aktuálne v prostredí vlastnej pedagogickej činnosti na Lekárskej fakulte UK v Bratislave.

Prvou tézou, ktorú možno pokladať za meritórnú, je podľa môjho názoru téza o možnosti hľadania a určenia podstaty

vied v ich ľudskosti. Ľudskosťou Topolský nerozumie etickú kategóriu. Ako sám píše, „... pokiaľ ide o povahu vied, sú jedny jediné, t. j. vedy „ľudské“, spoločenské“ (str. 22). Nechcem sa vyjadrovať o tom, či Engelsovo usilovanie o klasifikáciu vied z hľadiska ich predmetu je postačujúce. Avšak prekleť všetky vedy tvrdením, že ide o vedy ľudské, je jednak banalitou, jednak to protirečí tomu, o čo, myslím, Topolskému práve ide, pretože do takejto kategórie ľudskosti by bolo možné zaradiť i všetky pseudovedy.²

¹ Michal Topolský, *Filozofia, prírodné vedy a medicína (Predmet, vzťahy a problémy)*, VPL, Bratislava 1966, 81 strán. Brož. výtlačok 3,50 Kčs.

² Prehľad téz, ktorých sa nebudem dotýkať, poskytuje obsah práce. Sled kapitol je nasledovný: Úvodné poznámky, Problémy praxe a problémy vied, Metodologické „odcudzovanie“ vied, Engelsove rady a „špeciálnovedecké“ postupy. Bezradnosť ovládla myseľ vedcov, Ná-

Prof. Topolský má nepochybne pravdu v tom, keď (v súvislosti s objasňovaním povahy pojmového obrazu sveta v jednotlivých vedných odboroch) vyčíta väčšine prírodovedcov a lekárov, že aj za svojimi najzákladnejšími pojmami si chcú predstavovať akúsi názornú realitu, na spôsob tej, ktorú skúmali empiricky. Čiastočnú pravdu má Topolský i v tom, že prírodovedci si od najstarších čias zamieňali reality, t. j. predovšetkým objekt vedy a vedu o tomto objekte. Nazdávam sa však, že v argumentácii sa autor príliš nechal strhnúť vlastným entuziazmom. Najvýraznejšie to vidieť v závere čiastkovej úvahy o vedách, keď vyjadruje charakteristiku akéhosi extrémneho stanoviska, podľa ktorého „veda a jej predmet sa stali jedným a tým istým, objekt je to isté čo pojem o objekte a pojem ako taký je teda objekt sám“ (str. 23).

Základnou tézou, ku ktorej sa autor ustavične vracia a ktorú chce doložiť i materiálom z dejín filozofie a prírodných vied, je myšlienka o nevyhnutnosti štúdia filozofie predstaviteľmi prírodných vied i medicíny. Filozofia im pomôže rozlíšiť obe spomínané reality, realitu objektívnu i realitu subjektívnu, „subjektívne vystihnutú“. Topolský píše: „Ale nie je to len otázka charakteru pojmového obsahu a charakteru materiálnej skutočnosti, ktorá robí filozofickú problematiku nevyhnutnou súčasťou každého správneho vedeckého záujmu. Čo tu pôsobí v uvedenom zmysle vari najviac, to sú metodologické dôsledky takeého alebo onakého filozofického orientačného postupu...“ (str. 25). Filozoficky vzdelaný prírodovedec či lekár dokáže byť vnímavejší pre nové poznatky vo vlastnom vednom odbore. Ak by teda prírodovedci a lekári ovládali vedecký materializmus a jeho dialektickú pracovnú metódu (pozri Topolského argumentáciu na str. 45 a ďalších), nemohlo, či nemalo by sa im stať, že by „...zo správnych faktov vyčítali zlý obsah“ (str. 52).

Z uvedených úryvkov je, žiaľ, zrejme, že nie všetky formulácie prof. Topolského

sú pojmové presné. Nevedno, čo rozumle autor napr. výrazmi „správny fakt“, „objektívny fakt“ a podobne.

Horšie však je, že prof. Topolský trpí ilúziou, akoby filozofia, hoc aj nedogmatická, už tým samým, čím dnes je, mohla zachrániť prírodné vedy či medicínu pred empirizmom a väčšinou možných omylov. Nazdávam sa, že bolesť filozofie i medicíny je tá istá — v každej z týchto disciplín je celý rad nevyriešených otázok vlastnej metodológie i vlastnej teórie, vrátane optimálne exaktnej sémantickej analýzy. Možnosť porozumenia vo vede nastáva až tam, kde reč vedy odborne prenikla do pertraktovaného materiálu a z neho vychádza, teda nie tam, kde sa filozof usiluje uplatniť vopred hotovými pojmovými štruktúrami. To znamená, že filozof môže porozumieť a prispieť k riešeniu niektorých problémov špeciálnych vied iba vtedy, keď vychádza z vlastnej problematiky týchto vied aspoň tak pozorne, ako zo znalosti histórie i súčasných možností filozofie. To na druhej strane znamená, že ak filozof chce napr. lekárom povedať niečo o svojej disciplíne, mal by s veľkou pozornosťou tiež vysvetliť, čím filozofia nie je a nemôže byť.

K ostatným myšlienkam práce zaujme čitateľ stanovisko sám podľa vlastného okruhu záujmov.

Nazdávam sa však, že celú prácu mala redakcia pozornejšie skorigovať, aby v práci neboli zbytočné vecné chyby. Podobne by nemalo dôjsť k hrubému zjednodušo-

---

vrat ku skutočnosti ako pokus o východisko, Podstata vedy ako kľúčový problém, Základné vlastnosti všetkých vied sú spoločné, Problémy vedcov v novej situácii, Filozofické problémy a ich dosah v základnej vedeckej orientácii, Vedy prírodné a vedy spoločenské, Problémy jednoty vied z hľadiska objektu a metódy, Metodologické dôsledky neujasnenosti otázky predmetu vedy, Situácia v lekárskejších disciplínach, Problémy a výhľady v niektorých prírodných vedách, Nevyhnutnosť spoločenského aspektu v lekárskejších disciplínach, Niektoré problémy boja proti idealizmu v medicíne, Závety a úlohy.

vaniu otázok dejín filozofie. Napríklad hneď prvé tvrdenie, že starovek ani stredovek nepoznali otázku vzťahu filozofie a špeciálnych vied, je vonkoncom neopodstatnené. Rovnako vysvetľovanie Demokritovho učenia v interpretácii Alberta Velkého je prinajmenej trapné.³

V práci tohto typu by nemali byť také tlačové chyby, ktoré vytvárajú nezmysly. Z gréckeho pojmu „to mé on“ neslobodno vytvoriť výraz „to meon“, ako je hneď na začiatku práce (str. 5). Ale i vecne

vo viacerých príkladoch ide o nepochopenie a metodologickú neuváženosť uvedeneho.

Problematika riešená v práci je veľmi ťažká. Nie vždy sa dá zvládnuť takým perom.

Jaroslava Machovcová

³ Ide totiž o zlomok kategórie A, t. j. tzv. nepravý zlomok, v ktorom sú nespolahlivé i základné pojmy.

MODERNÁ FYZIKA V SÚVISLOSTIACH DIALÓGU

Čitateľ, ktorému sa náhodou dostala do rúk knižôčka bulharského filozofa A. Polikarova *Moderná fyzika — Obraz sveta a spôsob myslenia*¹, možno si postaví otázku, či ju vôbec treba recenzovať. Naozaj, knižka vyšla už r. 1966, nie je, ani nechce byť (už vzhľadom na svoj rozsah) viac ako informáciou, a konečne názory, s ktorými sa v nej stretávame, sú v podstate len stručnou rekapituláciou autorových názorov, vyjadrených najmä v práci *Relativita a kvanty*², ktorá medziasom vyšla aj v ruštine, takže je každému záujemcovi prístupná. A predsa je tu jeden dôvod základného významu, ktorý núti neobísť túto knižôčku mlčaním. Začína totiž edíciu „Marxismus und Gegenwart“, ku založeniu ktorej dali podnet stretnutia kresťanských a marxistických filozofov, vedcov atď. na pôde Pavlovovej spoločnosti. Cieľ tejto edície, ako je formulovaný v krátkom vyhlásení na 5. strane knižky, je aspoň do určitej miery prekonať protirečenie medzi záujmom o marxizmus na Západe a nedostatkom konkrétnych informácií o ňom, teda situáciu, ktorá vytvára živnú pôdu pre priveľmi abstraktnú (a dodajme, preto neraz aj celkom dezorientujúcu) „kritiku“ marxizmu. Edícia si kladie za úlohu, zatiaľ aspoň pre nemecky čítajúcich záujemcov sprostredkovať obraz o dnešnom stave marxistického myslenia, ukázať, či a nakoľko sa sú-

časné marxistické myslenie rozvíja na úrovni dnešnej prírodovedy, spoločenských vied a kultúry vôbec.

Tento zámer prináša v konkrétnej realizácii jeden pozoruhodný moment: Príspevok marxistov k dialógu sa vlastne realizuje ako monológ. Marxisti formulujú stručne svoje názory bez toho, žeby sa púšťali do polemiky s kresťanskými filozofmi a teológmi. Vzhľadom na čitateľov, ktorým je edícia určená, ide predsa len o dialóg, lebo názory marxistov musia u nich nevyhnutne vyvolať kritické a polemické postoje, v ktorých sa prehodnocuje nielen samo marxistické stanovisko, ale aj vlastné východiská kresťanského čitateľa. Je pochopiteľné, že edíciu tohto druhu nemôže ísť o to, aby kresťanov priviedla k marxizmu, ako by si mohli predstavovať nejakí fantasti, ale o to, aby sa kresťanom ukázala potreba seriózneho dialógu, ktorý musí vystriedať povrchné odmietanie a aby sa zároveň načrtli obrysy serióznej základne pre tento dialóg. A to aj pokiaľ ide o myšlienkovú úroveň, aj o šírku problematiky.

¹ Asari Polikarov, *Moderne Physik — Weltbild und Denkstil*, Manz Verlag, München 1966, 99 strán.

² Referovali sme o nej v *Otázkach marxistickej filozofie* 1965, č. 1, 106—109. Ruský preklad (*Otnositelnost i kvanty*) vyšiel r. 1966.